

elles resultants d'una transformació operada en els mots ll. TÜRBDÜS, TÜRBDÜRE, id., per la qual aquest mot en ll. vg. tardà es convertí en *TÜRBDÜLARE 'enterbolir', per influència de TÜRBDÜLENTUS 'turbulent' (i TÜRBDÜLA, TÜRBDÜLA, 'munició, desordre'), i a causa del fet que al costat de TRĒMÜLUS hi havia el sinònim *trēmūdus*, al costat de FĒTÜDUS hi havia *fetulentus* 'pudent', i altres parelles semblants: això féu que també sorgís *TÜRBDÜLUS en lloc de TÜRBDÜS; de *TÜRBDÜLARE sortí el fr. *troubler*, i *TÜRBDÜLUS > *trouble*; en llengua d'oc i català la disimilació canvià **torbolar* en *terbolar* i oc. *treb(ol)lar*; i, propagant-se la *e* a l'adjectiu, *TÜRBDÜLUS es convertí en *tèrbol*, oc. *trebol*. □ 1.ª doc.: *tèrbol* i *enterbolar* fi S. XIII, *enterbolir* S. XIV.

«Qui pus amont puja e mays s'enanta, / mays torna clis e de pus alt se baixa: / membre-us lo rams, que tan plasens parec / e-l vertz jardís e-l flor vermeyll' e blanca; / e-l jorns, tan clars, con és *tèrbols* e fers», Cerverí de Girona (12/68, *Sitot m'esmay*, v. 15), 'qui prospera més, can de més alt: recordeu-vos de la branca que era tan bonica, i el jardí verd i la flor vermella i blanca, i del dia tan clar tornat tan *tèrbol* i rúfol' (cf. la meua ed. i el comentari de Jeanroy, *Rom.* XLV, 244).

Si aquí es tracta del temps, és més corrent veure'l aplicat a l'aigua: «nunqua beu aygua clara, mas *tèrbola*», StVicentF (Schib, *Voc.*). En la història santa «De quiete appetenda» porten les *VidesR* que dos monjos que defallien, en llur missió apostòlica, anaren a trobar un anacoreta «al qual recomtaren lurs tribulacions; per què, él més aygua en un anap, dient: —Guardats en l'aygua con és escomauguda e *tèrbola*—. Enaprés él dix: —Guardats ara, co és repausada, con és clara e bela --- enaixí és d'aquels qui estan mest los hòmens [trad. *in medio hominum*], qui per lo lur torbament no poden vezer los lurs pecats, mes quant hom se repausa, pot vezer los seus pecats» (256v1.20, canviat en *torbada* pel ms. B). Una versió més tardana de la història, contada segons Sant Jeroni, en un *eiximpli* de c. 1400 del recull Ag., porta que «umplí un tarraq d'aygua, e dix als dos monges que guardassen --- e veeran-la tota *tèrbola*; e --- apés que l'aygua fon sosseguada --- veeren dins l'aygua les lurs cares axí com en un spill o mirall ---» (§ 587, II, 176).

D'un riu: «d'aquél lac isquerán 9 flums --- lo no- <v>ê esdevenc pus gran e pus fondal que tots los altres, e sí estec axí rèbeu e axí brutgent que no és rès qui'l puxa sofrir: e ce<l>l estec *tèrbol* al comensament e espés en lo mig, e clar e nèt a la fi», Reixac (*Questa*, 100.3). Parlant d'un altre líquid, com en una recepta urològica sobre el que s'ha de propinar «quant la orina torna en groga, e la color *tèrbola* com fum ---» a. 1466 (Micer Joan, Val. a. 1466, *BABL* VII, 328); o bé dels ulls, en la visió infernal del *Cavaller Tuglat* (S. XIV): «una bèstia molt orribla --- venia tocant e ga<n>yolant, com fa truga ab sos porcel: molt sutza cosa, ab sa bocha uberta, ten gran que 1000 cava<l>lés --- n'entrenen en un colp --- los u<l>l avia molt grosos e desmesurats, vermels e *tèrbols* e axerpelats, tots co<r>rens de laga<n>ya» (*CoDo-*

ACA XIII, 90.9).

Figuradament i abstracta per a una qüestió obscura i malparada, un report S. XIV: «dix que --- e que posat que sia vist que vostre dret, senyor, sia *tèrbol*, que ell treballarà aytant com porà que'l fet se leu ab la millor manera», missatge de l'ambaixador Cruilles sobre les qüestions de la Corona a Mallorca (*BSAL* II, 51). Sovint usat amb connotació de cosa sinistra: «l'ayre era *tèrbol* e plen de núbols» en uns fulls apocalíptics del S. XV, citats pel *DAG*; la Princesa Carmesina plorant el seu fat davant el cadàver de Tirant: «en fort planeta naixquí, lo dia era egipciac, lo sol era eclipsi, les aygues eren *tèrbols* e los dies foren caniculars» (*Ag.* IV, 363).

Tèrbol ha restat en ús general en tot el domini de la llengua, encara que la tradició lexicogràfica comencés tard: «l'aigua *terbla*: das trueobe wasser; l'aigua clara: luter wasser», *Voc. Cat.-Al.* de 1502 (§ 1772, variant sense *o* de la qual no fóra prudent fer gaire cas, vista l'abundor de formes estranyes en aquest lèxic, reveladora d'un català mal après per l'impressor alemany); «*tèrbola* cosa: turbidus», *DTO.* 1647, Lacav., Belv. etc.

Però modernament abunda en els millors escriptors de la Renaix.: «Rodant son seny en *tèrbol*, fantasiós desvari, / se'n va, esvanida y sòpita, per terra de genolls»; «Espiant-lo 'l seguiren mos fills escorredissos / --- / cresqueren, y veyent-me'ls, de victòria en victòria, / de guerra ab bruyt y d'armes, anar-se'n a Lleuant, / pensí que ab sa alenada los ayres de la glòria, / s'endurien los *tèrbols* records que 'm mataran», *Atl.* VIII, 37c; VI, 25d; «en lo llim del vituperi / lo Senyor te cullirà, / qui perles de l'hemisferi / de l'aygua *tèrbola* fa», Verdaguier (*Flors del Calvari*, O. C. *Pop.* XVI, 109); «les aygues *tèrbols* e mortes ---», MrnVayreda (*Sang Nova*, p. 350); «una *tèrbola* perversitat»; «una impressió *tèrbola*, barreja d'admiració i de tristesa», Coromines (*La Dona Lletja*, en *A Recés*, p. 165; O. C., 1249a43).

Igual, i no menys copiós, en els escriptors cabdals de les Illes: «L'Esfinx sempre enigmàtica / que posa obscur lo clar, i per profundes / vol vendre coses *tèrbols*», Costa (*Horacianes*, 1906, XII, v. 50); «Et vaig veure a l'hivern, *tèrbola* i encongida, / enmig de la tempesta ---», Villangómez (*Terra i Somni*, 61).

Crida allà l'atenció la freqüent aplicació als efectes de la beguda: «Fou la paraula de David tramesa, / --- / i Nabal, fart de most, la cara encesa, / respon, amb llengua *tèrbola*: —Qui és / David? Qui són els homes que comanda? / Ara he de pendre el pa, l'aigua i el vi, / --- / dels tonedors, per a donar-lo... a qui? / ---», Alcover (*Poemes Bíblics*, *Abigail*, v. 76); «els trascoladors començaren a sopar --- una gerra d'aram, plena de vi novell, a cada cantó --- acabat el frit --- les gerres estaven casi buides --- xerrant, rient y folgant, s'acabà el sopar, y tots els homos partiren mig *tèrbols*, quedant les dones dins la casa per anarse'n a dormir ---», JnRosselló (*Manycoc*, p. 153).

En el timbre de la *e* tònica hi ha divergències insòlites. Quan és tancada en els dos dialectes occidentals,